

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука „Аз-буки“

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-педагогическо и методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевски 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевски 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

35

1 – 7 СЕПТЕМВРИ
2016 Г.

Да преминеш отвъд живота и смъртта

Откъс от „Отвъд живота и смъртта – биополитиката и властта на биотехнологиите“

Мария Колева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Биополитиката и биовластта са насочени към контролирането и регулирането на човешкия живот. Биотехнологиите, поради своята способност да „създават“ и „поддържат“ човешки живот, да отлагат смъртта, са от особено значение за биополитиката. Различните случаи, в които се използват новите биотехнологии, поставят нови въпроси и дилеми, които заслужават внимание.

1. Животът и смъртта – акценти на биополитиката

С понятието „биовласт“ Фуко и Агамбен изразяват „увеличаващото се включване на човешкия биологичен живот в механизмите и калкулациите на властта“ (Agamben, 1998: 119). Според Фуко биовластта е съвсем нова форма на политическа власт. Тя се изразява в регулирането и контролирането на населението. Биовластта е свързана с политизиране на това, което Агамбен нарича „оголен живот“ с превръщането на биологичното съществуване в политическо. Фуко развива идеята, че в историята на развитието на обществата съществува определен процес на изместване на политическата власт от суверенност към биополитика или от суверенна власт върху смъртта към суверенна власт върху живота, което е биовластта. Според него биополитиката е нова форма на политическа власт, характерна за модерната държава.

Агамбен приема и развива съвсем различен възглед. Той развива идеята, че западната политика е от

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2016:

ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Николай Бердяев и рицарската алтернатива на буржоазния свят / *Добромир Добрев*

МЕТАФИЗИКА

Априорното във философията на религията: Ранният Рудолф Ото / *Мирослав Бачев*

ФИЛОСОФИЯ И БОГОСЛОВИЕ

Екстатичната практика Рабъта – религиозни и истори-

чески проявления / Христо Салджиев

МОРАЛНА ФИЛОСОФИЯ

Антропология на престъплението / Хасинто Чоса

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

„Дон Кихот“ като трактат за реалността (въз основа на „Размишления върху „Дон Кихот“) / Хавиер Сан Мартин

ПСИХОЛОГИЯ

Третичният мисловен процес на кръстопътя между метапсихологията, когнитивната наука и невронауката / Петър Димков

Възрастови особености на сетивното познание на ученици от начална училищна възраст според психоаналитичната периодизация на Зигмунд Фройд / Марияна Стамболийска

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

Отвъд живота и смъртта – биополитиката и властта на биотехнологиите / Мария Колева

АКТУАЛНИ ФИЛОСОФСКИ СЪБИТИЯ

Трансценденталното съзнание versus феноменологичното несъзнавано / Невена Крумова

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Тематизациите на другостта в биографичния проект – от срещите в ежедневието до сблъсъка със смъртта / Гургана Попова

самото си начало (Древна Гърция) биополитика. Следователно биополитиката не е свършено нов феномен, типичен за модерната национална гържава, но съвсем първоначална форма на политическа власт. Включването на оголения живот (zoē) в политическата реалност чрез неговото изключване е всъщност начало на неговото политизиране. Агамбеновата концепция за оголения живот означава не просто биологическия живот, но биологическия живот, който влиза в публичната сфера и има политическо значение. Ако вписването на оголения живот в механизмите и калкулациите на властта придобива значението на характеристика на политиката, то политическият деятел не е гражданинът, а човешкото тяло.

Биовластта, като все по-нарастващо включване на биологическото тяло в калкулациите и механизмите на властта, днес се свързва и с медицинските грижи за тялото, което включва както имунизациите, така и различните информации за това какво е здравословно и какво не, какви са параметрите на здравето тяло, с различните козметични продукти и натиска на рекламите тялото да изглежда по определен начин, да живее по определен начин и да умре по очакван начин.

Ако преди смъртта и голяма степен животът на човека са определяни и зависели от Бога, то днес експерти и medici го голяма степен влияят върху представите за пълноценен човешки живот, както и за край на човешкия живот.

Продължаването на живота е от основно значение за биополитическия рег. То е свързано с подобряване на здравето обслужване и грижите за тялото. Но развитието на биотехнологиите води до изключително сложни случаи, в които дефинициите за живот и смърт не са достатъчно ясни.

С понятието „биополитика“ се обозначават тенденции във функционирането на съвременните западни общества, като се акцентира на все по-нарастващото включване на биологическия живот в планирането и механизмите на контролиране на политическата власт. Основна специфика на биополитиката е разделянето на *bios* (гривногръцки термин, обозначаващ политическия живот на човека) и *zoē* (гривногръцки термин, обозначаващ биологичното съществуване на човека) и трансформирането на *zoē* в основен субект на биополитическия рег.

Какво означава *zoē* да бъде основен политически субект? С това се подчертава, че политиката, като отделна сфера на човешкото съ-съществуване, реализира себе си главно чрез своето отношение към човешкото тяло. Съществуването на индивида в биополитическия рег Агамбен нарича „оголен живот“, акцентирайки точно върху биологично-телесния аспект на отношението политика – човешко същество.

Основният деец в политиката е гражданинът, докато основният деец в биополитиката е „оголеният

живот“, или Ното Sacer. Биополитиката, като модел, се установява главно чрез механизма на „включване чрез изключване“. „Оголеният живот“, или zoē, в Античността е стриктно отделено в сферата на поддържането и репродуцирането на човешкия живот – oikos – сферата на личния живот на индивидите, от bios, който обозначава политическия живот. Именно чрез изключването на zoē и oikos от политическия ред то zoē е включено в този ред, оформяйки сфера, стриктно организирана и контролирана от политиката.

За Фуко биополитиката „се занимава с населението като политически проблем... като биологически проблем и като проблем на властта“ (Foucault, 2003: 245). Той използва понятието за биополитика (Foucault, 1979: 143), за да разкрие новите механизми на властта за контрол на човешкия живот не в негативен план – заплашвайки със смърт, но по един нов начин – като се стимулира и оптимизира човешкият физически живот и неговото поставяне в центъра на политическите интереси.

Агамбен, от своя страна, акцентира върху правото на суверена върху смъртта на подчинените. Фигурата на Ното Sacer е централна фигура за изясняване значението на биополитиката. Тя е свързана с античното Римско право на всеки (и разбира се, на суверена) върху живота на Ното Sacer. Ното Sacer може да бъде убит безнаказано. И точно тази фигура Агамбен поставя в центъра на своите биополитически изследвания, чрез тази централна фигура изследва социополитическия ред на съвременните западни демокрации. Тук се открива противоречие в разбирането за биополитика. Според Фуко правото върху смъртта е част от старото суверенно право да се отнема животът на поданиците, но новата власт, която се появява през Модерността, според него се фокусира върху властта върху живота – това е власт, която кара хората да живеят дори когато те би трябвало да са мъртви. Основна специфика на тази концепция е, че тя е свързана с живота, неговия контрол и манипулиране, неговото продължаване. Смъртта е от значение готолкова, доколкото представлява края на изкуството властта да манипулира човешкия живот, да го включва в своите механизми за контрол и преценки, така че от основно значение е смъртта да бива отлагана. Във връзка с това медицинските казуси са от голямо значение. Те предизвикват различни въпроси, като кога настъпва смъртта, какво е това състояние, когато смъртта все още не е настъпила, но и не можем да говорим за съзнателно съществуване, в случаите, в които животът изкуствено се продължава и се поддържа само някаква несъзнателна форма на съществуване. Следователно акцентът върху биовластта във Фуколтовите работи е изключително върху живота, върху неговото контролиране и модифициране. Правото върху смъртта на субекта е част от напълно различна форма на политическа власт, която според Фуко е вече част от историческото минало. Така фигурата на Ното Sacer в Агамбеновото произведение (*Ното Sacer: суверенната власт и оголеният живот*) всъщност е свързано със старата суверенна власт върху смъртта на индивида, като в същото време използва фигурата на Ното Sacer, за да изследва социополитически проблеми на новия „биополитически ред“.

2. Изкушението да се „създава“ и „пресъздава“ човешки живот – позицията на Хебермас

Редица въпроси поставят новите биотехнологии, които могат да „създават“ човешки живот, както и да поддържат човешки живот, който би бил невъзможен без тяхното използване.

Когато говорим за биотехнологии, неизбежно е обсъждането на условията, при които се използват тези биотехнологии. В съвременния свят ние вече не говорим само за биологически концепции за човешки живот, а използваме теологически, философски, политически и медицински концепции за човешки организъм и човешко същество.

С развитието на биотехнологиите се развива един диалог, който в началото си изтъква редица аргументи, които противопоставят на възможностите, разкрити от новите биотехнологии, редица възражения за тяхното използване.

Хебермас апелира за преосмисляне на въпросите, свързани с биотехнологиите, като подчертава, че не природата или технологиите са тези, които би трябвало да ре-

шават сложните въпроси на човешкото съществуване, а човешкият разум е този, който трябва да определи докъде е приемливо и допустимо използването на биотехнологиите.

При първоначалното възникване на този проблем – с постиженията на учените в областта на биотехнологиите (технологии, които изкуствено създават или поддържат човешки живот), общата реакция и нагласа е, че тези технологии не бива да се използват, без специално да бъде мотивирана тяхната употреба.

С възникването им обаче започват да възникват все нови и нови случаи, в които употребата на тези биотехнологии дава надежди за живот. Такива случаи са приетото вече за обичайно тяхно използване за *in-vitro* процедури, опитите за клониране на човешко същество, както и случаите на хора в кома, каквито са широко известните случаи на Карен Куинлан, Еулана Енларго, Тери Шиаво и др.

Когато възникват въпроси за използването на биотехнологиите, възникват както въпроси, свързани с биологията, така и сложни морални дилеми. Изключително важно тук е да се подчертае фактът, че на тези морални въпроси отговаря не този, спрямо когото ще се приложат новите технологични постижения, а друго лице или лица, всеки от които има своя гледна точка.

В своите разсъждения за клонирането Юрген Хабермас изтъква следните аргументи в защита на гледната точка за ограничаването на тези процедури.

А. Аналогия на клонирането с робството. За Хабермас този, който взима решението за бъдещия клониран индивид, в същото време лишава въпросния индивид от свободата да „бъде себе си“, от автономност. В този случай „производителят... самозвано приема ролята на господар по отношение на гените на някой друг“ (Habermas, 2004: 241).

Б. Наследствените качества досега са били абсолютно уникални. Човекът постепенно е опознавал себе си, докато сега човекът повтаря чужда индивидуалност.

В. Създават се ситуации, в които човек обвинява другия – този, чиито биологични закони са били заимствани, за важни решения, които взима в своя живот. Създават се реални условия за прехвърляне на отговорността за собствения живот върху други лица.

Г. Може да се сравнява клонирането с феномена на еднотайчните близнаци, но проблемът не е в подобие, а в „превишаването на правата и поробването“ (Habermas, 2004: 240). „Поробването“ се състои в определянето на наследствеността от външни лица, които са непознати за наследника на генетичния код и които той е възможно никога повече да не срещне.

Д. Клонирането създава дебата за това кой е този, който носи наследствената информация на друг. За някои клонингът трябва да „приеме“ съдбата си, а за други той трябва да приеме „предизвикателството да бъде себе си“. В този смисъл, животът на клонинга е изпълнен с драматизъм.

Хабермас в своите произведения (Habermas, 2004; Habermas, 2003), посветени на проблемите на биополитиката и биоетиката отстоява правото на засегнатите индивиди (и индивидите, които се проектират) на автономност. Вземането на жизненоважни решения от родители, лекари, адвокати би трябвало да бъде ограничавано. Политизирането на човешкия живот (още една стъпка към включването на „голия живот“ в политическата реалност) и вписването на „оголения живот“ в механизмите на тези, които имат властта да решават за него чрез дискусии, разкрива все по-широко факта, че деятелят в биополитиката не е гражданинът или определен субект, а човешкото тяло.

Славой Жижек използва понятието „постполитика“, за да опише включването на голия живот в политическата сфера – „фундаментална черта на постполитиката е редуцирането на политиката до „биополитика“ в смисъл на регулирането и администрирането на „голия живот“ (Žižek, 2002: 100).

Може да се обобщи: биополитиката, биовластта (или постполитиката, както Жижек я нарича) е власт, която създава оголен живот, създавайки „сиви зони“ или зони на неразличаване между частно и публично, вътре – вън, добро – зло, приятел – враг.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 2

Експериментирай в лабораторията за компетентности

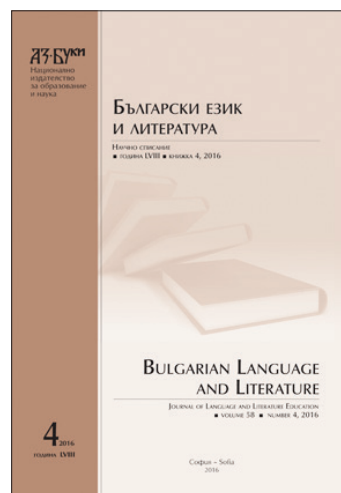
*Откъс от „Художественият текст –
лаборатория за компетентности“*

Соня Александрова
Фани Бойкова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Формирането на умения за разбиране и интерпретация на художествен текст способства у обучаваните да се изгради пълноценна комуникативна компетентност, да се възпита разбиране за културните традиции, да се изгради ценностна система, която създава основа за толерантност и диалогичност. Особено внимание в съвременното образование се обръща на читателското развитие, включващо читателска дейност, съзнание, опит, склонности, биопсихически свойства и др. и представляващо закономерно количествено и качествено изменение в личността на четящия. Ориентираме се към наблюдение върху способностите на учениците да разбират и осмислят художествен текст, да представят умения за критическо мислене и четене. Компетентното четене (разбиране на съдържателната информация в текста, нейното осмисляне на основата на личностните фонове знания за света) е важна предпоставка за развиване на основната цел на обучението по български език и литература – комуникативната компетентност. Читателската компетентност е в пряка връзка с функционалната грамотност, където става дума не само за техника на четенето, а се акцентира върху способността на индивида да чете така, че да придобива нови знания, подпомагащи го в

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.
Маргарита Георгиева
E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 4/2016:

МЕТОДИКА

Образователни практики за повишаване на резултатността в обучението по български език / Ганка Янкова, Снежана Георгиева

Художественият текст – лаборатория за компетентности / Соня Александрова, Фани Бойкова

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Диалогът на Д. Дебелянов с Бодлер, Верлен, Жам и Рембо / Магдалена Петрова

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Езиковите технологии и ресурси – нови перспективи в обучението по български език (Българската лексикално-семантична мрежа БулНет и Българският национален корпус) / *Светла Коева, Светлозара Лесева, Ивелина Стоянова, Мария Тодорова*

Съвременни лексикални ресурси и тяхното приложение в обучението по български език / *Сия Колковска, Диана Благоева, Ванина Сумрова*

Предизвикателствата пред съвременното обучение по български език: използване на изследователски методи и интерактивно представяне на учебното съдържание / *Иво Панчев*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Годишна конференция на Асоциацията на българските училища в чужбина София – Бачково 2016

Предложение за адаптирани учебни програми в гимназиален курс на българските училища в чужбина / *Здравка Владова-Момчева*

ПРОЕКТЪТ „ЖИВОПИСНА
БЪЛГАРИЯ“

Родопската музика и песен през погледа на Иван Вазов / *Анастасия Папагеоргиу*

РЕЦЕНЗИИ
И ИНФОРМАЦИЯ

За обучението по литература, което „ухае на обич“ / *Наталия Христова*

Тържества по случай 150-годишнината от рождението на Пенчо Славейков / *Александра Антонова*

практиката, в последващото обучение, в кариерното развитие и т.н.

Съвременната действителност е гоминирана от концепцията за учене през целия живот, динамичните промени във всекидневието се отразяват върху разширяване на съдържанието на разбирането за грамотност, която се определя като „свкупност от знания, умения и стратегии, които личността формира и развива през целия си живот“ (Петрова, 2013: 64). Като конкретизира обхвата на четивната грамотност според програмата PISA: „разбиране, използване, осмисляне на писмени текстове за постигане на цели и удоволетворяване на потребности; за задълбочаване на познанията и развиване на интелектуалния потенциал на личността и за активно участие в обществото“, С. Петрова обръща специално внимание на тълкуването на понятието четене. Формирането на познание чрез четене се свързва с процесите на разбиране, осмисляне и използване на текстова информация според индивидуалния читателски опит, а идеята за развиване на интелектуалния потенциал на личността се свързва със социалната страна на четенето като процес на взаимодействие между индивида и общността (Петрова, 2010: 25; Петрова, 2013: 65). Характерна особеност на програмата PISA е акцентиранието върху образователна парадигма, основана на една прагматично и функционално ориентирана философия за учене, което води към придобиване на компетентности за личностна и социална реализация.

Развиването на индивидуалната комуникативна компетентност не е еднократен акт, а процес, който обхваща не само училищното обучение, а и формираното в това време умение за самообучение и самоусъвършенстване. Обоснова се промяна в стратегията на учене – от учене за възпроизвеждане към учене за постигане на компетентност в реални комуникативни ситуации. Идеята за грамотност представя разширяването на семантичната същност на понятието, като го свързва с функционалните му прояви; обсъжда се като свързващо звено между структурно-системната същност на познавателните ядра на учебното съдържание по български език и литература и тяхното приложение с оглед на социокултурно възприетото разбиране за уместност. Разбирането, осмислянето и използването на знанието от прочетения (възприетия) текст са процеси, които във взаимовръзката си комплексно развиват уменията за усъвършенстване на личността в персонален и в социален план.

Възприемането на текста се основава на уменията при четене да се филтрира информацията, като се отделя главната от допълващата. Осъществяването на този процес се свързва с уменията, които индивидът е формирал, да бъде опитен читател. Според

Р. Танкова неопитният читател търси опора в значението на всяка дума, поради което чете бавно. Опитният читател „плъзга“ поглед по текста и отбелязва онези части, които носят значима информация; може да чете контекстно, т.е. ръководи разбирането при четене от общия контекст (Танкова, 2001: 54; 60). Умението да се чете, е в основата на всяка една човешка дейност. Както се подчертава от С. Петрова, четивната грамотност е основата за успеха на личността във всяка една област, тъй като се свързва с умение да се осмисля и да се преобразува информацията, като се пренася знанието през времето и пространството. Четенето е едновременно източник на естетически и емоционални преживявания, но и средство за ежедневно получаване на знания. Четивната грамотност, както се разбира според програмата PISA, включва множество от познавателни компетентности (декодиране на символи; знания за функциите на езиковите средства в текста; възможност да се предават обобщени познания за света) и метакогнитивни компетентности (осмисляне и използване на многообразие от стратегии при четене и работа с различни видове текст (Петрова, 2010: 24;25).

В процеса на четене активният читател размишлява над възприемания текст, който предизвиква различни асоциации и така насочва мисленето в една или друга посока. И репродуцирането, и продуцирането на текст са свързани с тези две речеви дейности, чрез които се натрупва културно познание, модели за езикова реализация в различни комуникативни ситуации, познание за това какви реакции предизвикват определени речеви действия, т.е. имплицитно се натрупва опит в общуването. Както подчертава М. Пагешка, „всеки чете през собствената си читателска култура“ (Пагешка, 2014: 9).

Намираме за продуктивно с оглед насоката на нашите наблюдения да представим постановката на Я. Мерджанова за философския текст, тъй като наблюденията на авторката биха могли да се валидизират за текста въобще и са с подчертано изяснено значение за художествения текст. Изследователката разглежда функцията на текста да благоприятства комуникацията именно с присъщата си характеристика да бъде говор, докато се пише, и мълчание на автора, докато читателят го възприема; разглежда текста като молба на създателя си да бъде продължен от темата на автора към хоризонта на читателя и да се осъществи изграждане на обща перспектива. Придържаме се към мнението на Я. Мерджанова, че трябва да се придава значение на специфичните задачи на четенето: да запълни, да открие и довърши исканото; да се превърне в създаване на текст, при което е нужна особена компетентност, чрез която вещицата читател ще разбере какво е искал да каже авторът и да узнае за него повече, отколкото той е знаел за себе си. Въвеждането на учениците в социалния и личния контекст на текста е условие за неговото пълноценно възприемане според цитираната авторка (Мерджанова, 2005: 148 – 151). Компетентното четене (разбиране на съдържателната информация в текста, нейното осмисляне на основата на личностните фонове знания за света) е важна предпоставка за по-нататъшна работа в различни педагогически аспекти с четения текст. Може да бъде анализиран от гледна точка на езикови и текстови структури само познат, разбран, осмислен текст, в който непознати и неразбираеми думи или конструкции няма да затруднят възприемането на информацията и декодирането на смисъла.

Отличителен белег на процеса на четене е рецептивната дейност, при която читателят проявява своите когнитивни умения да разбере темата на текста; какво означават думите; изреченията; да декодира авторското намерение; да преодолее затруднения, породени от непознаването на значението на някоя дума; да се опита да ги осмисли чрез контекста или да се откаже и да търси помощ; да предвижда как ще се развие и завърши текстът. В зависимост от интензивността и качеството на реализиране на тези процеси се осъществява разбирането на текста и съответно осмислената информация може да се използва по различен начин според вида на изпълняваната задача.

Изборът на конкретния откъс от романа „Бел Ами“ на Мопасан има своите методически основания. Една от причините, разбира се, е изучаването на произведението според учебното съдържание по литература за X клас, което предполага,

че изследването се опира на познат за учениците в XI клас материал, към който те ще се върнат година по-късно. Допустимо е да се мисли, че част от тях ще могат да осмислят откъса като познат и разбран, при положение че вече са били въведени в социалния и личния контекст на творбата от учителя и посредством собствени усилия, напълно в съгласие с твърденията на Мерджанова, за които вече стана дума. За да не бъдат обаче твърде облекчени, което би създавало възможност за подценяване на поставените задачи и би застрашило представителността на отговорите, е селектиран фрагмент от началото на втора глава на романа, като съзнателно са пропуснати първите две изречения. Така представеният отрязък изглежда безсъбитуен и неемблематичен за общия съдържателен план на творбата, но бидейки смислово еднен, запазва автентичното авторско внушение.

Друга причина, която по-скоро аргументира подбор на самия автор и произведение, е изключителната му актуалност в настоящата социокултурна ситуация у нас, а и в чужбина. В подкрепа на твърдението ще приведем само няколко примера:

– През последните няколко години в България от различни издателства (Фама, Апостроф, Хермес, Пан, Intense) са публикувани следните негови творби: „Бел Ами“ (2012, преводач Бойко Ламбовски), „Бел Ами“ (2012 на изд. Intense), „Силна като смъртта“ (2013, преводач Невяна Розева), „Един живот“ (2014, преводач Лилия-Кера Сталева), „Крадецът“ (2014), „Двоената топка“ (2015), „Маската и други разкази“ (2016, преводач Мария Коева), „Бел Ами“ (2016, преводач Димитър Бабев).

– През март 2016 г. се състоя премиерата на театрална постановка на Бина Харалампиева „Бел Ами“ от Юрий Дачев по романа на Мопасан.

– През 2012 г. беше премиерата на поредната адаптация на „Бел Ами“ с режисьори Ник Ормерод и Деклан Донлайн, с участието на Робърт Патинсън, Ума Търман, Кристина Ричи и Кристиан Скот Томас.

Реактуализацията на отделни творци и произведения в различни етапи от историческото развитие на културата е специфично за европейския контекст и обикновено отразява тяхната съвременност, съотнесеност и съвместимост с характеристиките на момента на „рециклирането“ им. Защо точно Мопасан и по-конкретно „Бел Ами“ възбуждат съвременната ни среда обаче, е друга тема, която ще изясним в следващо изследване, за да не се отклоняваме от целта на настоящия текст.

На учениците е поставена задача да прочетат следния текст и да изпълнят задачите след него.

И Жорж Дюроа заизкачва стълбите. Той се чувстваше малко смутен и не на себе си. Беше облякъл фрак за първи път в живота си. Чувстваше се неговата неестественост – нелакирани ботинки, макар и доста изящни, евтина риза, купена тази сутрин, с доста тънък нагръдник, който вече беше започнал да се набира. Другите негови ризи, които той носеше постоянно, бяха по-малко или повече изхабени и даже най-здравата от тях той не се реши да облече днес.

Извънредно широките панталони даваха лоша форма на краката, те се развяваха около прасците му, като нещо, което случайно е попаднало върху тялото. И само фракът, който му дойде по мярка, стоеше добре.

Дюроа бавно се изкачваше по стълбите с разтуптяно сърце и с безпокойство в душата, измъчен най-вече от страха, че ще се покаже смешен. Той неочаквано видя един елегантен господин, който го гледеше. Те се оказаха тъй близо един до друг, че Дюроа тръгна към него, но се спря учуден: това беше самият той, отразен от голямо, цял ръст огледало на площадката на първия етаж. И цял затрепера от радост, като се видя много по-наконтен, отколкото очакваше.

В дома си той имаше само едно малко огледало за бръснене и понеже не можеше да разгледа в него отделните части на своя тоалет, си мислеше, че изглежда твърде смешен.

А сега, като неочаквано се видя в огледалото, той даже не можеше да се познае сам; стори му се, че е едър човек, светски мъж, когото той намери за много представителен и шикозен. И като се разглеждаше вече подробно, реши, че наистина общият вид беше напълно приличен.

След това Дюроа направи малка репетиция, както това правят актьорите, които изучават ролите си. Усмивна се, протегна ръка, направи няколко жеста, които изразяваха чувствата учудване, радост, одобрение, пригответи и няколко образа усмивки и погледи за демонстриране на галантност при обноските си с дамите.

Вратата на стълбата се отвори. Като се страхуваше, че могат да го заварят ненадейно в това положение, той започна бързо да се изкачва, като се безпокоеше да не би някой от поканените да е видял как той кокетничеше пред огледалото.

Като стигна до втория етаж, той видя отново друго огледало и забави крачките си, за да се види как изглежда във време на движение. Увери се, че наистина всичко е много добре. Походката е чудесна. Изведнъж почувства към себе си голямо уважение. Разбира се, той истински си повярва, че с такава външност и с жаждата за успех, с твърдостта и независимостта на характера, който знаеше, че притежава, ще отиде много далеч. Прииска му се да потича, да прескочи през стълбите, за да стигне до третия етаж. Спря се на третото огледало, засука мустаци с обичайното движение на ръката си, свали шапката, за да си поправи косите, и избърбори с половин глас, както често правеше, като се обръщаше към себе си: „Ето, прекрасна идея“. След това протегна ръка към звънеца и позвъни.

Вратата се отвори почти веднага и той видя лакея, облечен в черен фрак, важен, избърснат, с такава внушителна външност, че Дюроа отново бе обхванат от смутно безпокойство — може би от машиналното сравнение на своя с неговия костюм. Лакеят, който беше с лакирани ботинки, попита, като взимаше палтото на Дюроа, което той държеше в ръцете си, като че се страхуваше да не забележат петната:

– Как ще заповяdate да съобщя?

И извика високо фамилията през отворения от портиера салон, където трябваше да се влезе. Но Дюроа, който изведнъж загуби цялото си самочувствие, отново бе обхванат от страх и безпокойство. Предстоеше му да направи първата крачка към този нов, страстно желан от него живот. И той влезе. Пред него стоеше млада, руса жена, която го очакваше сама в голямата добре осветена стая, пълна, като оранжерия, с растения.

Ще илюстрираме задачите, които разглеждаме.

1. Този текст може да бъде откъс от:

А) енциклопедия;

В) роман;

Б) театрална пиеса;

Г) елегия.

2. Озаглавете текста.

3. Запишете кои са персонажите, включени в този откъс.

Предмет на нашето обсъждане в настоящата статия ще са първите три задачи, които участниците трябва да изпълнят, проверяващи освен читателската компетентност и основни знания по литература, свързани с уменията за: разграничаване на жанрови структури, идентификация на основни участници в произведението и определяне на темата на съдържанието чрез поставяне на подходящо заглавие. С тях започва тестовият обем, защото погребата му степенува трудността възходящо – от по-леките към по-сложните въпроси. Предполагаме, че в процеса на обучение анкетираните вече са усвоили и могат да прилагат знания за родовата и жанровата система на литературата, за персонажните функции и характеристиките в художествения текст и питания от подобен порядък няма да ги затрудняват. Това е и основанието да ги обединим в една аналитична група, която е застъпена в текущото представяне. Останалите въпроси към текста, също групирани по няколко според проверяваните умения, ще бъдат обект на бъдещи изследвания.

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 4

Връзката между титлите в България, Влахия и Молдова

*Откъс от „Връзката между титлите
на висши сановници в българското царство
и дунавските княжества“*

Тервел Попов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Продължителното българско владичество в земите, на които през XIV в. се формират княжествата Влахия и Молдова, е много важен фактор за силното българско влияние върху дворовете и административната уредба на Дунавските княжества. Ако се разгледат титлите на висшите сановници в двете княжества, ще се види сходството им в названията и функциите с тези във Византия и възобновеното Българско царство. Част от титлите са с българското си название (мечоносец, столник, наместник), а други са с гръцкото, но най-вероятно са се утвърдили във Влахия и Молдова чрез посредничеството на България.

Влахката и молдовската знат се назовава с българската титла „болярин“, „боляри“ – славянизирана форма на прабългарската титла „боил“ (мн.ч. боилар). В Хрониката на Теофан Изповедник се посочва, че българският владетел Паган (Кампаган = кавхан?) се среща с василевса Константин V Копроним (741 – 775) заедно със своите боили. Хронистът пише, че хан Телериг (768 – 777) отправя 12-хилядна войска и боили в славянската област Берзития. Когато Константин V изпраща флота срещу България (774 г.), двама българи идват при ромеите да искат мир. Теофан Изповедник предава техните титли като „боил и чигат (чигот)“.

В български епиграфски паметници от езическия период на ранносредновековна България титлата се

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 4/2016:

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

An Investigation of Official Corruption in Ottoman Egypt: Processes and Documents of Ottoman Administration / Linda T. Darling

РЕГИОНАЛНИ ПРОУЧВАНИЯ

Черковни сметки и народни разказвателни сюжети из възрожденски Пирдоп / Георги Д. Георгиев

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

Връзката между титлите на висши сановници в Българското царство и Дунавските княжества / *Тервел Попов*

Първата инвазия на норманите на Балканите (1081 – 1085) и дипломатическите ходове на Византийската империя / *Иван Симов*

ОТ ДРЕВНОСТТА ДО ДНЕС

Коварното свидетелство на Мери Ан Кларк и аферата с Йоркския херцог през 1809 г. / *Любомир Кръстев*

ПОДХОДИ В ПРЕПОДАВАНЕТО

Дилемата „Аз съм българче?!“. Добрите педагогически практики при възпитаване на патриотичното чувство у децата, родени в чужбина / *Диана Вертер*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Принос в историята на българското военно и морско образование до 1944 г. / *Маргарита Терзиева*

Александър Тацов – един от „Строителите на съвременна България“ / *Христо Темелски*

ХРОНИКА

80 години Исторически музей – Самоков / *Албена Симова*

среща и в различни съчетания: учиргу боил, кана боила колобър, багатур боила колобър, юк боил.

Сред боилското съсловие се открояват великите боили. Константин VII Багренородни (913 – 959) пише в „За церемониите във византийския двор“, че логотетът задава различни церемониални въпроси на българските пратеници, сред които е: „Как са шестимата велики боили?“. Тези шестима велики боили са люгете от най-близкото обкръжение на българския владетел (боилския съвет?), но не са всичките велики боили. В друго свое произведение – „За управлението на империята“, Константин VII пише, че при несполучливия български поход срещу Сърбия в плен пада канартикийнът Владимир – Расате, и гванадесет велики боили. Явно броят на великите боили (боляри) в ранносредновековна България е бил значителен.

Болярската титла е сред малкото, пренесени от ранносредновековното във възобновеното Българско царство. В Бориловия синодик болярите се делят на велики и мали („всички боляри, мали, също и велики“).

Велики боляри са великият логотет, епикерният, протовестиарият, великият примикюр, великият комис, столникът и други висши дворцови сановници. Те влизат в болярския съвет (синклит). В „Пространното житие на св. Иван Рилски“ търновският патриарх Евтимий (1375 – 1394) пише, че цар Асен I с „целия си синклит“ посреща българския църковен глава и мощите на светеца. В „Житието на св. Сава“ от Теодосий Хилендарец се споменават „царските съветници“ на Иван Асен II (1218 – 1241).

Към „малите“ боляри спадаат вероятно както по-нискостоящи дворцови служители, така и представители на столичното и провинциалното болярство. Ктиторските портрети в провинциални църкви може би изобразяват „мали“ боляри – болярина Рутеш в нещерна църква (ским) „Св. Марина“ близо до Карлуковския манастир, неизвестния болярин в храма „Св. Никола“ от с. Калотина, болярина Рагивой в църквата на Кремиковския манастир, Радослав Мавър в храма на Драгалевския манастир и др. Част от „малите“ боляри запазват привилегиите си след османското нашествие (Рагивой, Радослав Мавър) и вероятно са включени сред спахиите християни.

Димитрий Кантемир (1673 – 1723) – молдовски господар (1693; 1710 – 1711), в своето забележително произведение „Описание на Молдова“ пише за болярите в Молдова: „На местния молдовски език те се наричат бояри (Boiari). Тази дума произлиза от изопачената славянска дума боляре (Boliare), с която от старо време славянските народи наричат всички свои велможи... Произходът на болярите е неясен поради небрежността на първите молдовски

летописци. Но примерите у съседните народи, като сърбите и българите, ни убеждават, че това съсловие е по-гревно даже от самото основаване на Молдова...“.

Във Влахия и Молдова боярите също се делят на „велики и мали“. В грамота на молдовския господар Александър I Добри (1400 – 1432) от 28 юни 1401 г. пише: „всички бояри молдовски, и велики и мали“. В грамота на влашкия воевода Мирчо I Стари (1386 – 1418), съставена между 1400 и 1403 г., са отбелязани „бояри господство ми, велики, също и мали“.

Към великите бояри във Влахия и Молдова спагат великият логотет, великият спатар, пичерникът (пахарникът), столникът, комисът и други висши сановници, редовно присъстващи в господарските грамоти. Те са членове и на боярския съвет (синклит), споменаван в някои документи и летописи. Кантемир пише, че членове на молдовския боярски съвет през XVII в. са великият логотет, ворникул де цара де жос (управителят на Долна Молдова), ворникул де цара де сус (управителят на Горна Молдова), хетманът, великият постелник, великият спатар, великият пахарник и вистиерникът). Въпреки промените в дворцовите служби през XVI – XVII в. част от членовете на съвета са добре познатите от грамотите от XIV – XV в. логотет, спатар, пахарник, вистиар (вистиарник, вистиерник). Отбелязаните в грамотите от XIV – XV в. велик столник и велик комис през XVII в. са на първите места в първия ранг на диванните бояри и спагат към великите бояри. Службите на всички тези сановници са аналогични с тези във Византия и възобновеното Българско царство. Д. Кантемир посочва, че при византийските и молдовските дворцови служители „наименованията са едни и същи, както и задълженията им при двора на княза – да му дават съвети и да ги изпълняват, също да управляват гържавата и да я пазят, еднаква е грижата им за нуждите и достойнството на двора“. Кантемир правилно е схванал това сходство, но изглежда, не е наясно с българското посредничество при изграждането на дворцовия церемониал в Молдовското княжество. Ако разгледаме титулите и задълженията на влашките и молдовските сановници, ще се убедим в силното българско влияние. Разбира се, задълженията на тези дворцови служители се развиват и променят отчасти във времето.

1. Велик логотет. Във Византия при династията на Палеолозите този служител е ръководител на дипломатията и канцлер на василевса. Натоварен е с кореспонденцията на императора с чуждите владетели. Андроник II Палеолог (1282 – 1328) издига този сановник от 12-и на 9-и ранг в дворцовата йерархия – между великия стратопедарх и протостратора. Великият логотет е приемник на „*λογοθέτης τῶν секретῶν*“. Длъжността „велик логотет“ е възприета във възобновеното Българско царство и нейният носител най-вероятно е изпълнявал същите функции, въпреки че в изворите липсват преки данни. Може със сигурност да се твърди, че българският велик логотет е сред най-високопоставените дворцови служители. В Борилския синодик е отбелязан великият логотет Добромир. Приписка към сборник със слова на св. Григорий Богослов от XIV в. съобщава, че книгата е преписана от книжовника Първослав по повеля на „всепочтения между великите на Българското царство логотета Мита“. Изглежда, този висок сановник не е само логотет, а велик логотет. Логотетът Филип е споменат в „История“ на Йоан Кантакузин като главен участник заедно с протовестиария Раксин (Драгсин = Драгшан) в заговора за свалянето на цар Иван Стефан (1330 – 1331) от търновския престол. Ръководното място на Филип в този дворцов метеж показва, че той не е един от логотетите, а велик логотет. Същият сановник е отбелязан в епиграфски паметник от средновековния град Червен.

Във Влахия и Молдова службата на великия логотет е обвързана с владетелската канцелария – съставя документите на господаря и е пазител на големия господарски печат. Влашкият велик логотет е отбелязан за пръв път в грамоти на Мирчо I, съставени през 90-те години на XIV в. За разлика от Влахия, където великият логотет заема трето място в дворцовата ранглиста след бана и дворника, молдовският велик логотет има най-висок ранг сред сановниците. Споменат

е за пръв път в грамота на Александър I Добри от 28 юни 1401 г. („писа Братей логотет“), но се среща и по-рано, независимо че не е отбелязан с титлата си. В документ на Роман I (1391 – 1394) от 30 март 1392 г. господарят подчертава: „А за твърдост и памет заповядах да бъде закачен нашият голям печат, за да не бъде никога нарушено [постановлението]“. В грамота на Александър I Добри от 29 юни 1400 г. е отбелязан служителът Яцко, който поставя господарския печат на грамотата. Тези сведения показват, че службата на великия логотет съществува твърде рано в Молдова. Функциите на молдовския велик логотет, като съставител на владетелските документи и пазител на големия печат, са показани в една от най-ранните молдовски грамоти (1 август 1403 г.). Александър I Добри подчертава: „А за по-голямо потвърждение на всичко това заповядахме на нашия служител Братей логотет да запише и да закачи нашия печат...“.

Ето как Д. Кантемир описва високото положение и функциите на великия логотет в Молдова: „Великият логотет, който е по-точно да се назове върховен управител на гържавната канцелария (Logotheta magnus, quem recte supremum principatus Cancellarium diceret), превъзхожда всички останали [дворцови сановници] по отношение на оказваните му почести и се явява председател и ръководител на всички [болярски] съвети. Лично предлага на останалите съветници това, което господарят е заповядал да се обсъди, и след съвместното обсъждане докладва на господаря за решението. По-нататък, ако е нужно да отпрати молба към господаря от името на всички боляри, сам излага молбата им при пълното мълчание на останалите; затова му е дадено гръцкото название логотет. Освен това на него принадлежи правото да определя границите на имененията, решаването на споровете, възникващи по повод поземлените владения, и данъците, вземани от тях. Също така той стои начело на придворните или на тази знат, чийто род още не е получил болярско достойнство“.

Евлия Челеби също пише за мястото на молдовския велик логотет сред останалите сановници: „Баш логофет – той е главен сред всички боляри, в неговите ръце е печатът за целия [молдовски] край“.

Великите логотети получават под свое управление богати градове и обширни земи. Влашкият логотет Балдуин в началото на XV в. се разпорежда в Калиакра и вероятно над голяма част от Добруджа след завладяването на областта от Мирчо I Стари. Според Д. Кантемир молдовският велик логотет през XV в. управлява Белград-Маврокастро – най-големия и богат град на княжеството.

И молдовските логотети, както българските, поръчват написването на книги. През 1477 г. е написано четвероевангелие по повеля на молдовския логотет Михаил и неговите братя.

2. Мечоносец (спатарий). Титлата идва от названието „σπαθARIOS“ (мечоносец). Тези служители са телохранители на византийския император. Императорските спатарии са познати от времето на Теодосий II (402 – 450). В началото на VIII в. „спатарий“ вероятно става титла – Юстиниан II (685 – 695; 705 – 711) удостоява с нея своя доверен човек – бъдещия император Лъв III. Титлата постепенно изчезва във Византия през XI – XII в. Тя преминава във възобновеното Българско царство, където се среща в българския си еквивалент – мечоносец (мечоноша). Върху пръстен печат е гравиран надписът „мечоносец Тагчи“.

В грамота на Мирчо I Стари от 10 юни 1415 г. сред висшите сановници е записан „Васе мечоносец“ (мечоноша). По-нататък титлата е записвана най-вече като „спатар“. За една и съща личност понякога са използвани и българското, и гръцкото наименование на титлата. Боляринът Негрил е отбелязан в грамота на влашкия владетел Дан II (1420 – 1431, с прекъсвания) от 20 март 1429 г. като „Негрил мечоносец“, а в документ на същия господар от 16 септември 1430 – като „Негрил спатар“. Грамота на влашкия владетел Владислав II (1447 – 1456) от 1 август 1451 г. регистрира присъствието на двамата спатарии – Димитър и Станчул. В документ на същия господар от 2 август 1453 г. се срещат трима спатарии, но единият – Станчул, е записан с българското название на титлата си „мечоносец“, а другите, Стоян

и Димитър – с гръцкото ѝ название „спатар“. Във влашката грамота от 10 юни 1415 г. мечоносецът е отбелязан след бана – дворник, бана, гвамата логотети и вистиаря, но преди комиса, столника и пахарника. В грамоти от 1428 г. спатарят също е записан след дворника, логотета и вистиаря и преди пахарника, комиса и столника, но например в грамота от 20 март 1429 г. е посочен след дворника и преди вистиаря.

Мечоносецът се е разполагал сред първите влашки сановници. В някои грамоти спатарят е на второ място след дворника, в редица други заема трето място след дворника и логотета. В някои извори длъжността се среща под формата „велик спатар“ (*spatharius magnus*), с което се подчертава главното място на нейния носител сред другите мечоносци на владетеля. Служебните функции на великия спатар в Дунавските княжества не се отличават от задълженията на този сановник във Византия и България. Д. Кантемир пише: „Великият спатар, главният оръженосец на господаря, оглавява спатарията... В дните на големи празници, които се наричат владетелски, когато господарят присъства в храма по време на богослужение или в трапезната зала, великият спатар е облечен в златотъкана одежда и с тюрбан, украсен със скъпоценни камъни. По време на светата служба и гощавката обичайно държи меч на господаря“. При богослужебните церемонии молдовският велик спатар стои от дясната страна на трона на владетеля, като е поставил на рамото си сабята на господаря, а в ръка държи неговия меч. Вторият спатар носи владетелския меч по време на по-малки празници, а в отсъствие на великия спатар изпълнява задълженията му. По време на пир церемониалът го задължава да поеме в определен момент функциите на великия спатар, който му предава меч на господаря. Третият спатар всекидневно е до владетеля с меч в ръка, за да го брани.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 4

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

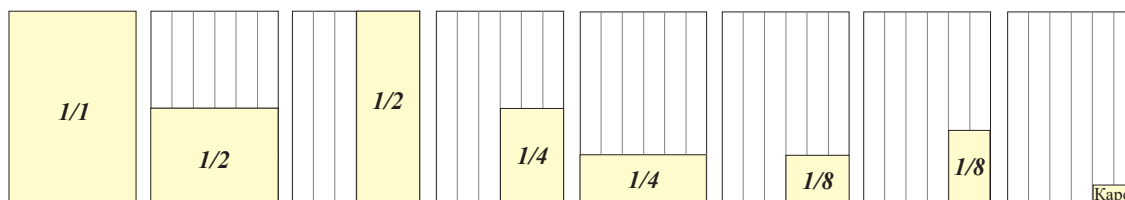
4 лв. на кв. см

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см

2. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 гр. – 80 лв. за 1000 бр.

3. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 август 2016 г.